

Agnieszka Skorupka

Q

&

A

**Prawo
spadkowe
przed
egzaminem**

Wolters Kluwer

Prawo spadkowe przed egzaminem

LEGENDA

pytanie

wyjątek od zasad czy reguł / uwaga

najważniejsze informacje

norma prawna

niezbędna wiedza

literatura

zob. wcześniej opisane zagadnienia

orzecznictwo

uzupełnienie

przykład

Prawo spadkowe przed egzaminem

Agnieszka Skorupka

WYKAZ SKRÓTÓW

k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.)

k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.)

k.r.o. – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)

k.s.h. – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1467 ze zm.)

OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna

pr.not. – ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2022 r. poz. 1799)

p.a.s.c. – ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1681 ze zm.)

rozporządzenie spadkowe – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 201, s. 107, ze zm.)

u.s.d. – ustawa z 28.07.1983 r. o podatku od spadków i darowizn (Dz.U. z 2021 r. poz. 1043 ze zm.)

ustawa o zarządzie sukcesyjnym – ustawa z 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (Dz.U. z 2021 r. poz. 170)

SPIS TREŚCI

4	WYKAZ SKRÓTÓW
7	WSTĘP
9	ROZDZIAŁ I Zagadnienia wstępne
12	ROZDZIAŁ II Pojęcie i skład spadku
26	ROZDZIAŁ III Dziedziczenie ustawowe
40	ROZDZIAŁ IV Testament
60	ROZDZIAŁ V Treść testamentu – powołanie spadkobiercy, zapis, zapis windykacyjny, polecenie. Wykonawca testamentu
81	ROZDZIAŁ VI Zachówek
96	ROZDZIAŁ VII Przyjęcie i odrzucenie spadku. Stwierdzenie nabycia spadku
110	ROZDZIAŁ VIII Odpowiedzialność za długi spadkowe. Wspólność spadku i dział spadku
122	ROZDZIAŁ IX Umowy związane ze spadkiem. Dziedziczenie gospodarstw rolnych
129	ROZDZIAŁ X Przedsiębiorstwo w spadku oraz inne aktywności gospodarcze spadkodawcy
139	ROZDZIAŁ XI Postępowanie w sprawach spadkowych – wybrane aspekty
158	BIBLIOGRAFIA

Celem opracowania jest kompleksowe omówienie zagadnień z zakresu prawa spadkowego w prostej formie pytań i odpowiedzi, które mogą pojawić się na egzaminie z tego przedmiotu. W książce omówiono zarówno zagadnienia dotyczące prawa materialnego spadkowego, jak i wybrane aspekty postępowania w sprawach spadkowych. Opracowanie zawiera także zagadnienia obejmujące przedsiębiorstwo w spadku oraz zarządzanie przedsiębiorstwem po śmierci osoby fizycznej, będącej przedsiębiorcą, w ramach zarządu sukcesyjnego, które nie są prezentowane w tradycyjnych podręcznikach akademickich do prawa spadkowego.

W książce po każdym rozdziale pojawia się podsumowanie wiedzy w formie przejrzystych diagramów oraz praktyczne zastosowanie przepisów prawnych omówionych w ramach danego rozdziału.

Opracowanie jest przydanym narzędziem do przyswojenia i powtórzenia wiedzy przed egzaminem z prawa spadkowego. Może ono również stanowić uzupełnienie podręczników akademickich, gdyż zawiera wiele odwołań do orzecznictwa sądów powszechnych i Sądu Najwyższego w zakresie prawa spadkowego oraz literatury dotyczącej prawa spadkowego.

Przed rozpoczęciem lektury warto zapoznać się z piktogramami stosowanymi w książce.

Autorka

Zagadnienia wstępne

1. Czym jest prawo spadkowe?

Prawo spadkowe to zbiór norm regulujących stosunki cywilnoprawne związane z śmiercią osoby fizycznej¹ oraz przejściem jej praw i obowiązków na inne podmioty. Prawo spadkowe jest częścią ogólnego prawa prywatnego.

Uzupełniająco:

Ze względu na przedmiot regulacji normy prawa spadkowego mają co do zasady charakter bezwzględnie obowiązujący (*ius cogens*)². Oznacza to, że ustawodawca nie pozostawia adresatom norm prawa spadkowego wyboru, czy daną normę imperatywną zastosować, czy ją zmodyfikować.

Przykład:

Przepis art. 924 k.c.: „Spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy”. Strony na zasadzie swobody umów nie mogą wyłączyć zastosowania normy wynikającej z art. 924 k.c. ani zmienić jej treści.

1. E. Skowrońska-Bocian, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2020, s. 1.

2. E. Skowrońska-Bocian, *Prawo...*, s. 1.

Q

2. W jakim akcie prawnym jest uregulowane polskie prawo spadkowe?

Regulacje w zakresie polskiego prawa spadkowego odnajdziemy przede wszystkim w ustawie z 23.04.1964 r. – **Kodeks cywilny** (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.), w księdze czwartej, w przepisach art. 922–1087.

+

Uzupełniająco:

Jeśli chodzi o inne akty prawne regulujące prawo spadkowe, to należy wskazać na ustawę z 17.11.1964 r. – **Kodeks postępowania cywilnego** (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.), w której uregulowano zagadnienia proceduralne pozwalające dochodzić roszczeń i ochrony praw wynikających z materialnych przepisów prawa spadkowego zawartych w Kodeksie cywilnym.

Warto również wspomnieć o **ustawie z 28.07.1983 r. o podatku od spadków i darowizn** (Dz.U. z 2021 r. poz. 1043), w której odnajdziemy regulacje związane z obowiązkiem podatkowym związanym ze spadkiem. Co ważne, wymieniony akt prawny przewiduje zwolnienia od podatku od spadku wraz ze wskazaniem określonego trybu, który należy zrealizować, aby skorzystać ze zwolnienia podatkowego.

Natomiast, jeśli prawo spadkowe jest związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, to należy mieć na względzie przepisy zawarte w **ustawie z 5.07.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw** (Dz.U. z 2021 r. poz. 170).

Q

3. Jakie akty prawne mogą mieć zastosowanie, gdy szukamy rozwiązania sprawy spadkowej, w której występują stosunki prawne związane nie tylko z Polską, ale również z innymi państwami?

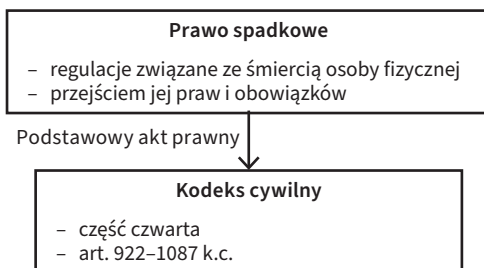
Jeśli mamy sytuację, w której sprawa spadkowa ma charakter międzynarodowy, bo nie dotyczy tylko jednego państwa, to w pierwszej kolejności sięgamy do ustawy z 4.02.2011 r. – **Prawo prywatne międzynarodowe** (Dz.U. z 2015 r. poz. 1792). Z przepisu art. 66a wymienionej ustawy wynika, że prawo właściwe dla spraw spadkowych określa

rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 201, s. 107, ze zm.). Zatem, gdy sprawa spadkowa dotyczy krajów należących do Unii Europejskiej, to należy zastosować wyżej wymienione rozporządzenie unijne.

Podkreślenia jednak wymaga, że art. 75 rozporządzenia spadkowego odsyła do Konwencji dotyczącej kolizji praw w przedmiocie formy rozporządzeń testamentowych zawartej w Hadze w 5.10.1961 r. (Dz.U. z 1969 r. Nr 34, poz. 284) w odniesieniu do formalnej ważności testamentów i testamentów wspólnych. Jeżeli więc państwo członkowskie jest stroną konwencji haskiej i problem spadkowy dotyczy formy testamentu, to należy stosować postanowienia tej konwencji, zamiast art. 27 rozporządzenia spadkowego.

Podsumowanie:

ROZDZIAŁ II

Pojęcie i skład spadku

Q

1. Co to jest spadek?

Nie ma definicji ustawowej tego pojęcia. Jednak przyjmuje się, że spadek to ogół praw i obowiązków cywilnoprawnych, majątkowych zmarłego¹, które z chwilą jego śmierci przechodzą na jedną lub kilka osób (art. 922 § 1 k.c.).

Q

2. Co wchodzi w skład spadku?

Przepisy prawne nie zawierają dokładnego wyliczenia praw i obowiązków, które wchodzi w skład spadku. Definiując to pojęcie, należy odwołać się do ogólnego określenia, że w skład spadku wchodzi:

- **prawa cywilnoprawne i majątkowe**, takie jak m.in.: własność nieruchomości, ruchomości, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, posiadanie rzeczy, wierzytelności z umów, autorskie prawa majątkowe;
- **obowiązki cywilnoprawne i majątkowe**, określane też jako „**długi spadkowe**”, przykładowo: spłata kredytu, obowiązek naprawienia szkody, wykonanie zapisu zwykłego.

W praktyce można spotkać się również z określeniem aktywa (prawa) oraz pasywa (obowiązki) spadku.

1. Tak. m.in. wyrok SA w Gdańsku z 11.04.2018 r., V ACA 54/17, LEX nr 2545127.

Uwaga:

Spadek obejmuje stosunki prawne z zakresu prawa cywilnego. W skład spadku nie wchodzi więc prawa i obowiązki administracyjne czy karne. Wśród długów spadkowych, ze względu na moment powstania, wyróżniamy obowiązki, które:

- **miał spadkodawca**, np. zobowiązania wynikające z umowy kredytu hipotecznego, umowy pożyczki;
- **powstałe z chwilą jego śmierci albo po jego śmierci** (art. 922 § 2 k.c.), np. koszty pogrzebu, obowiązek wykonania zapisów, poleceń, roszczenia o zachówek.

Uzupełniająco:

Do **obowiązków, które powstały po śmierci spadkodawcy**, a które zaliczamy do długów spadkowych, należą m.in. **koszty pogrzebu**.

Ważne jest to, że wydatki w tym zakresie są zaliczane jako długi spadkowe w takich granicach, w jakich pogrzeb odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku (art. 922 § 3 k.c.). Zatem to, w jakich warunkach społecznych, religijnych, majątkowych żył dotychczas spadkodawca, ma znaczenie dla ustalenia wysokości kosztów pochówku, co tym samym wpływa na rozmiar obowiązku ich zapłaty.

Do grupy szczególnego rodzaju długów spadkowych (bo powstałych po śmierci spadkodawcy), należy również zaliczyć **koszty postępowania spadkowego, obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachówek, obowiązek wykonania zapisów zwykłych i poleceń oraz inne obowiązki wskazane przez prawo** (art. 922 § 3 k.c.). Przykładem tego ostatniego obowiązku jest m.in. umożliwienie skorzystania z uprawnienia małżonka i innych bliskich spadkodawcy osób do korzystania z urządzeń domowych oraz mieszkania, w którym mieszkały ze zmarłym, przez okres 3 miesięcy od momentu śmierci spadkodawcy (art. 923 § 1 k.c.).

3. Co nie wchodzi w skład spadku?

Jeśli odwołamy się do definicji spadku, jako ogółu praw i obowiązków o charakterze cywilnoprawnym i majątkowym, to w wypadku ustalenia,

jakie składniki nie wchodzą w skład spadku, jest dopuszczalne wnioskowanie *a contrario* (z przeciwieństwa). Zatem do składu spadku nie zaliczamy praw i obowiązków, które mają charakter **niecywilnoprawny** oraz **niemajątkowy**. Ponadto przepis art. 922 § 2 k.c. precyzuje, że w skład spadku nie wchodzą prawa i obowiązki zmarłego **ściśle związane z jego osobą** oraz **prawa, które z chwilą śmierci przechodzą na wyznaczone osoby** niezależnie od tego, czy są spadkobiercami.

Nie przechodzą zatem na spadkobierców prawa i obowiązki **niemające charakteru cywilnoprawnego**, takie jak: prawo do emerytury, renty wynikające z ubezpieczeń społecznych, zezwolenia lub koncesje nadawane decyzją administracyjną (np. pozwolenie na broń, zezwolenie na sprzedaż alkoholu) czy też grzywna orzeczona w postępowaniu karnym. Nie wchodzą w skład spadku **prawa niemajątkowe**, czyli takie, których przedmiotem są dobra niematerialne. Jak podkreśla się w orzecznictwie o tym, czy dane prawo ma charakter majątkowy, decyduje zarówno jego treść², jak i interes, który realizuje³. Zatem prawami niemajątkowymi są m.in. władza rodzicielska nad dzieckiem czy dobra osobiste zmarłego.

Natomiast **prawa i obowiązki związane ściśle z osobą** spadkodawcy to takie, które są powiązane z daną osobą i nie mogą być realizowane przez inne podmioty, np.: użytkowanie, służebności osobiste, prawo do alimentów.

Z kolei **prawa, które przechodzą na wyznaczone osoby**, to takie, które na mocy przepisów szczególnych mogą przejść na określoną osobę – niezależnie od tego, czy jest spadkobiercą.

Przykładem takiej instytucji jest zawarta w art. 56 ustawy z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2021 r. poz. 2439 ze zm.) tzw. **dyspozycja wkładem na wypadek śmierci**.

Posiadacz rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowo-

2. Postanowienie SN z 25.11.2016 r., V CZ 71/16, LEX nr 2169504.

3. Postanowienie SN z 8.02.2018 r., II CZ 104/17, LEX nr 2487611.

wej może polecić pisemnie bankowi dokonanie – po swojej śmierci – wypłaty określonej kwoty z własnego rachunku na rzecz wskazanych osób. Tymi osobami mogą być: małżonek, wstępny, zstępny lub rodzeństwo.

Uzupełniająco:

Innym przykładem praw przechodzących na określone osoby z chwilą śmierci osoby fizycznej, niezależnych do spadkobrania, jest uprawnienie do wstąpienia w stosunek najmu (art. 691 § 1 k.c.). Zgodnie z tą regulacją w razie śmierci najemcy lokalu mieszkalnego w stosunek najmu lokalu wstępują: małżonek niebędący współnajemcą lokalu, dzieci najemcy i jego współmałżonka, inne osoby, wobec których najemca był obowiązany do świadczeń alimentacyjnych, oraz osoba, która pozostawała faktycznie we wspólnym pożyciu z najemcą. Dla zaistnienia skutku wstąpienia w stosunek najmu jest konieczne, aby wyżej wymienione, uprawnione osoby zamieszkiwały z najemcą w lokalu do chwili jego śmierci (art. 691 § 2 k.c.).

4. Kim są spadkodawca i spadkobierca?

Spadkodawca to osoba fizyczna, której ogół praw i obowiązków przechodzi na spadkobierców z chwilą jej śmierci. Moment ten określany jest przez przepisy jako „**chwila otwarcia spadku**” (art. 924 k.c.). Spadkodawcą jest wyłącznie człowiek, czyli osoba fizyczna.

Spadkobierca to osoba, na którą przechodzą prawa i obowiązki spadkodawcy. Spadkobiercą może być zarówno osoba fizyczna, jak i prawna oraz jednostki nieposiadające osobowości prawnej, a którym ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 33¹ k.c.).

5. Co to znaczy zdolność do dziedziczenia?

Możliwość bycia spadkobiercą w doktrynie określa się jako tzw. **zdolność do dziedziczenia**. Zdolność do dziedziczenia jest wycinkiem zdolności prawnej, czyli możliwości bycia podmiotem praw i obowiązków z zakresu prawa cywilnego. Mają ją zarówno osoby fizyczne, jak i osoby